

HOLLAND FESTIVAL

nederlands blazers ensemble

Amsterdam: 15 juni, Paradiso 21.30 uur

Utrecht : 20 juni, Muziekcentrum
Vredenburg 20.15 uur

'Onder invloed van jazz'

1. Me, her and you	Bob Brookmeyer (1929)
2. 3 Intermezzi	Misha Mengelberg (1935)
3. Mond open, ogen dicht	Willem van Manen (1940)

pauze

4. Praeludium for Jazzensemble	Igor Stravinsky (1882-1971)
5. Tango (piano-versie)
Guus Janssen, piano	"
6. Tango (ensemble-versie)	"
7. Scherzo à la Russe	"

korte pauze

8. Ebony Concerto	Igor Stravinsky
9. Prelude, Fugue and Riffs
Jacques Meertens, klarinet	Leonard Bernstein (1918)

Medewerkenden:

fluit: Rien de Reede, Thies Roorda; hobo: Werner Herbers, Carlo Ravelli; klarinet: Ab Vos, Jacques Meertens, Willem van der Vuurst, Hans Mossel; basklarinet: Hens Otter; fagot: Joep Terwey, Kees Olthuis; hoorn: Joop Meyer, Iman Soeteman, Peter Steinmann, Louise Schepel; saxen: Leo van Oostrom, Thom de Vette, Adri van Velzen, Peter Barkema, Albert Beltman; trompet: Peter Masseurs, Jan Hollander, Jan Faas, Nanouk Brassers, Henk Heyink; trombone: Bart van Lier, Pieter van den Dolder, Paul Woesthuis, Erik van Lier (ook tuba); piano: Guus Janssen; gitaar: Peter Nieuwerf; harp: Douceline Aleven; contrabas: Benjo Wolfensberger; vibrafoon en slagwerk: Jeroen Goldsteen; drums: Gerhard Jeltens; viool: Johan Kracht, Hugo Sanders, Janke Tamminga, Petra van de Vlasakker; altviool: Oscar Hoogland, Ad Klink; cello: Wim Straesser.

dirigent: Hans Vonk.

'Onder invloed van jazz'

De wisselwerking tussen jazz en 'klassiek' heeft zonder enige twijfel een verrijking betekend voor de beide muziekvormen.

De 'klassieke' componisten waren vanaf het ontstaan van de jazz (de ragtime en de blues) gefascineerd door de voor hen zo verschillende muzikale criteria die ze erin aantroffen. Niet alleen de improvisatie, de directheid, de motoriek, de vele varianten van swing en timing bleken hen te inspireren, maar al evenzeer de toonvorming (geen pure klankschoonheid, maar het eigen geluid), de interpretatie -de 'jazzopvatting'- en de 'gebonden vrijheid' die deze muziek de musici bood.

Vrijwel alle grote componisten, Stravinsky voorop, hebben sindsdien stukken geschreven waarin jazzelementen terug te vinden zijn. Zo creëerde Debussy zijn 'Golliwog's Cakewalk', Ravel zijn vioolsonate en Alban Berg zijn kantate 'Der Wein', en componeerde Hindemith 'Suite voor piano', Milhaud 'La Création du Monde' en Kurt Weill 'Die Dreigroschenoper'. Dateert de invloed van de jazz op wat 'klassieke muziek' wordt genoemd van kort na het ontstaan van de jazz (begin deze eeuw), het omgekeerde is pas iets van de laatste veertig jaar. De harmonische uitbreiding -tot en met de atonaliteit-, de ritmische complexiteit en de meer symfonische schrijfwijze kenmerkten in die periode het werk van o.m. Ornette Coleman, Coltrane, Mingus, Tristano, Ellington en de arrangeurs van Kenton en Miles Davis.

Van nog veel recentere datum -de laatste twintig jaar- is wat jazz- en improviserende musici schreven voor hun 'klassieke' collega's. Dat heeft al een aantal interessante stukken opgeleverd van verschillende aard. Van enkele ervan komt het idioom dicht bij dat van de 'klassieke' avant-garde (Mengelberg, Loevendie), bij de meeste echter blijven jazzelementen herkenbaar: ze zijn motorisch, anticerebraal, beknopt en harmonisch overzichtelijk (o.a. Breuker, Van Manen, Chick Corea, Zappa).

Enkele componisten, vooral in de jaren '50, hebben stukken geschreven waarin jazz-band en 'klassiek' ensemble (symfonieorkest) naast elkaar optraden. Deze stukken, evenals de 'third stream' -een synthese van jazz en 'klassiek' met behoud van beider specifieke eigenschappen- mogen minder geslaagd genoemd worden.

Op zoek naar muziek die in 'Onder invloed van jazz' zou thuishoren, vonden we zoveel materiaal, dat een vervolg op dit concert onvermijdelijk lijkt.

De stukken van Van Manen en Brookmeyer hebben één ding gemeen: ze zijn geschreven voor twaalf blazers en contrabas, dezelfde bezetting als die van de 'Gran Partita' van Mozart, een van de mooiste blazersstukken uit de muziekgeschiedenis en pièce de résistance van het NBE-repertoire in binnen- en buitenland.

Daar hebben we om gevraagd, omdat de vele praktische problemen van een voorgeschreven afwijkend instrumentarium een beperking van het aantal uitvoeringen tot gevolg zou hebben.

ROBERT E. (BOB) BROOKMEYER, geboren in 1929 in Kansas City, studeerde trombone en compositie aan het conservatorium van zijn geboortestad. Hij wordt gerekend tot de grootste trombonisten van de moderne jazz, speelde met musici als Woody Herman, Gerry Mulligan, Stan Getz en Bill Evans, en schreef veel arrangementen voor kleine en grote bezetting, o.a. voor de 'Thad Jones/Mel Lewis Big Band'. De laatste jaren legt hij zich ook toe op het componeren voor 'klassiek' geschoolde musici. Het in dit programma opgenomen stuk is in opdracht van het NBE geschreven en wordt in het Holland Festival '82 voor het eerst uitgevoerd.

WILLEM VAN MANEN geniet vooral bekendheid als trombonist binnen de wereld van de jazz- en geïmproviseerde muziek. Hij maakt deel uit van het 'Willem Breuker Kollektief' en leidt eigen kleine en grote ensembles, waaronder de 'Spring-Band'. Verder speelt hij in het alternatief blazersorkest 'De Volharding'.

Als componist manifesteerde hij zich de laatste tijd buiten de jazzpraktijk met stukken als 'Muziek voor trombone en strijkers' (1980) en 'Trajekten' (1981). Ook 'Mond open, ogen dicht' is een voor het NBE geschreven première. Van Manen zegt erover: "Het schrijven van een 'jazzy' compositie voor deze klassieke bezetting, waarin typische jazzinstrumenten (hard koper, saxen, slagwerk) ontbreken, is een ongebruikelijke zaak, maar wel een uitdaging."

Er wordt, op een korte vrije passage na, niet in geïmproviseerd. In harmonisch en melodisch opzicht wordt soms verwezen naar typerende jazzstijlkenmerken. Daarnaast bevat het elementen die meer aansluiten bij het hedendaagse 'serieuze' componeren. De titel kan zowel met verveling als met opwinding geassocieerd worden".

MISHA MENGELBERG, geboren in 1935 in Kiev, verhuisd naar Amsterdam in 1938, kreeg zijn eerste pianoles in 1941, maar moest hiermee in 1944 weer stoppen omdat de trams ophielden te rijden. Na de oorlog kreeg hij boogie-woogie-aspiraties en in 1956 werd hij compositielearling van Kees van Baaren.

Momenteel houdt hij zich bezig met improviseren, componeren en lessen geven. Op verzoek van het NBE schreven Mengelberg en Remco Campert in maart 1980, t.g.v. het honderdjarig jubileum van de Koninklijke Nederlandse Uitgevers Bond, 'Stadsvormen', waarin gedichten van Remco Campert ondersteund en omlijst werden door muziek van Mengelberg. De drie Intermezzi zijn een herziene versie van 'Stadsvormen' en worden in het HF '82 voor het eerst uitgevoerd.

IGOR STRAVINSKY's 'Praeludium voor Jazzensemble' werd gedeeltelijk in Parijs geschreven, in 1936 en gedeeltelijk in New York, in 1937, toen de componist voor de derde keer de V.S. bezocht. Oorspronkelijk had hij in zijn hoofd er nog enige delen aan toe te voegen, teneinde er een suite van te maken. In 1953 maakte hij een nieuw arrangement van het stuk, met toevoeging van strijkers.

De eerste uitvoering daarvan vond plaats onder Robert Craft, tijdens een van de 'Evenings-on-the-Roof Concerts': Los Angeles, 18 oktober 1953.

De oorspronkelijke jazzbandversie is helaas onuitgegeven en onvindbaar.

De 'Tango' werd in 1940 in Hollywood geschreven voor piano solo. Aan de zeer complexe schrijfwijze van de pianoversie -uiterst lastig voor de pianist- is te horen dat Stravinsky van meet af aan een instrumentatie in zijn hoofd heeft gehad. De eerste gearrangeerde versie (voor orkest) werd in 1941 o.l.v. Benny Goodman ten doop gehouden. De tweede, hier gespeelde, versie dateert van 1953 en ging tegelijk met 'Praeludium' in première. In 1941 hoopte Stravinsky dat de 'Tango' op verschillende manieren zou worden gebruikt. Hij wilde een versie voor dansorkest schrijven en zelfs een quasi-populaire songversie, maar er kwam niets van terecht.

Oorspronkelijk was het 'Scherzo à la Russe' bedoeld als begeleiding voor een Russische film, maar toen dit project niet van de grond kwam orkestreerde hij het voor de band van Paul Whiteman, die het stuk in 1944 in het 'Blue Network Program' in Los Angeles uitvoerde.

Deze versie is echter nooit uitgegeven en de uitvoering in het HF '82 betekent een primeur voor Europa. Het stuk is opgewekt en ongeremd, en het is in een conventionele stijl geschreven. De eerste uitvoering van het 'Scherzo' was geen groot succes, zodat de jazzversie snel werd vervangen door een versie voor symfonieorkest.

Het 'Ebony Concerto' werd gecomponeerd in Hollywood in 1945 en opgedragen aan Woody Herman; de eerste uitvoering ervan vond plaats in 'Carnegie Hall' op 25 maart 1946. Stravinsky was zo onder de indruk van de 'Woody Herman Band', in het bijzonder van de nummers 'Bijou', 'Goosey Gander' en 'Caledonia' (waarvan wij in de pauze opnamen laten horen), dat hij er een stuk voor schreef, met een soloklarinetpartij voor Herman zelf. Zijn bedoeling was om een jazzequivalent te schrijven van een concerto grosso. Hij bestudeerde opnamen van de 'Woody Herman Band', voegde een hoorn toe aan de blazers, bestudeerde de saxofoonmethode van Kathryn Thompson en riep de hulp van een saxofonist in om de vingertechniek te demonstreren. Het 'Ebony Concerto' is Stravinsky's meest ambitieuze en meest geslaagde flirt met de jazzmuziek. Hij slaagde erin om een stuk voor jazzband te schrijven zonder zijn eigen artistieke integriteit te verliezen, waarbij hij van de spelers de maximale discipline eiste zonder dat ze enige ruimte voor improvisatie kregen. Dat het niet altijd gemakkelijk gevonden werd om aan zijn eisen te voldoen, blijkt uit Stravinsky's uitspraak dat hij genooddaakt was het eerste deel over te schrijven in achtste noten, aangezien de jazzmusici voor wie het geschreven was de notatie in zestiende noten niet konden lezen.

LEONARD BERNSTEIN schreef 'Prelude, Fugue and Riffs' in opdracht van Woody Herman in 1949, maar toen het stuk, dat sterk geïnspireerd was door het 'Ebony Concerto', gereed was, bleek de band van Herman op de fles. Het stuk moest zes jaar wachten op zijn eerste uitvoering. Die vond plaats tijdens de t.v.-uitzending 'What is Jazz?', met als solist Benny Goodman.

M.H.